

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תשי"ט

(הנחה בלתי מוגה)

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה גו'¹, ודרשו רו"ל² ועברתי גו' אני ולא מלאך כו' ולא שרף כו' ולא השליח כו' ולא אחר, שמזה מובן, שבלילה הי' כבר כל תוקף הגאולה, ועד להגילוי דבכבודו ובעצמו³. וצריך להבין⁴, דלכאורה הרי זה סותר למ"ש⁵ בעצם היום הזה גו', שהגאולה היתה ביום ולא בלילה. ומפרש הרמב"ן⁶, שלא יצאו בלילה כולם מן הארץ, אלא שנתן להם רשות לצאת והיו בני חורין, אבל בעצם היום ההוא יצאו מכל גבול מצרים. וכן הוא בגמרא⁷, שהתחילה להם הגאולה מבערב. והיינו, שעיקר הגאולה היתה ביום, אבל התחלת הגאולה היתה בלילה. ומכללות הענין מובן שיש ביצי"מ ב' ענינים, היציאה ביום והיציאה בלילה. וכמו"כ גם בענין זכירת יצי"מ עכשיו, שאמרו רו"ל⁸ בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שיש בזה ב' ענינים, כאמרם ז"ל⁹ מזכירין יצי"מ (לא רק בימים, אלא גם) בלילות, שנאמר¹⁰ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך להביא הלילות. וצריך להבין מהו ענין ב' בחינות אלו.

ב) ולהבין זה צריך להקדים תחילה כללות ענין יצי"מ. דהנה ידוע שמצרים הו"ע מיצר הגרון¹¹, שהגרון הוא המקום הצר בין הראש להגוף, שהרי מקום הראש ועאכו"כ מקום הגוף הוא מקום רחב, ומקום הגרון שהוא מפסיק בין הראש להגוף הוא מקום צר. וכשם שהוא באברי הגוף, כן הוא גם בכחות הנפש. דהנה, תלת מוחין שבראש הם כלים לכח השכל, חכמה בינה דעת, והלב שהוא מלכא דגופא¹² הוא כלי

(1) בא יב, יב.

(2) הגדה של פסח פיסקא "ויוציאנו". וראה מכליתא ורמב"ן עה"פ.

(3) הגדה של פסח פיסקא "מצה זו". וראה סה"מ אעת"ר ע' עה ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקכד. ועוד.

(4) בכל הבא לקמן — ראה ד"ה ויהי בעצם היום הזה תרני"ה (סה"מ תרני"ה ע' עא ואילך). וראה גם ד"ה בעצם היום הזה באוה"ת דרושים לפסח כרך ג ע' תשמ ואילך.

(5) שם, מא. נא.

(6) עה"פ שם, נא.

(7) ברכות ט, א.

(8) פסחים קטז, ב במשנה.

(9) ברכות יב, ב במשנה.

(10) פ' ראה טז, ג.

(11) ראה ל"ת להאריז"ל פ' וישב. תו"א

וארא נח, ב. הוספות לויחי קב ואילך. ובכ"מ.

(12) ראה זהר ח"ב קטז, סע"ב. ח"ג רכא,

ב (רע"מ). רלב, סע"א. רלה, א.

להמדות. והסדר בזה הוא שע"י התבוננות בשכל מתעוררים במדות, והיינו, שכאשר מתבונן בשכלו שדבר זה טוב לפניו או להיפך, הנה לפי זה נעשית התעוררות המדות באהבה או ביראה. וההמשכה מן השכל למדות היא ע"י מיצר הגרון, והיינו, שההמשכה מן השכל למדות אינה בדרך עילה ועלול, שהעילה עצמה נעשית מציאות העלול, היינו שהשכל עצמו נעשה מדות, שהרי אין הדבר כן, כי אם, שבתחילה צריך להיות הפסק אור השכל, והו"ע מיצר הגרון, ודוקא אח"כ נעשים המדות. ולכן רואים במוחש שיש הפסק זמן מה בין ההתבוננות שבשכל עד התפעלות שבמדות, ואין זה בתכיפות. וטעם הדבר הוא לפי שהשכל ומדות הם הפכים זה מזה, שהמדות הם התרגשות והתפעלות והרגש עצמו, משא"כ המוחין הם בקרירות ומתינות וביטול עצמו. ועם היות שגם בשכל צריך להיות תחילה הרצון להשכיל, שדוקא ע"י הרצון משיג הוא את הענין, והרי הרצון הוא ג"כ ענין של התפעלות כו' בדוגמת המדות, מ"מ, ענין זה הוא דוקא טרם שמשכיל, והיינו, שבכדי שיתעורר כח שכלו הרי זה ע"י הרצון, אבל בשעת ההשגה גופא צריך להיות בקרירות מתינות וביטול. וכפי שרואים במוחש, שכאשר בשעת ההשגה גופא הוא בהרגש עצמו, אזי אינו משיג את הענין. ומאחר שהמוחין והמדות הם הפכים, הנה בכדי שיומשך מן המוחין למדות צריך להיות הפסק באמצע, וכהכלל הידוע שבין יש ליש צריך להיות אין באמצע. והמשל על זה הוא מגרעין הנורע בארץ בכדי שתהי' צמיחת אילן נושא פירות, הנה מאחר שהגרעין והאילן הם באין ערוך זה לזה, לכן צריך שתחילה יהי' רקבון הגרעין להיות בבחי' אין, ודוקא עי"ז הרי הוא מעורר את כח הצומח שבארץ להצמיח. וכמו"כ הוא גם בחי, שהתהוות האפרוח מהביצה הוא ע"י סרחון הביצה דוקא, כי קא גביל עפרא בעלמא הוא¹³. וכמו"כ הוא גם במדבר, שענינו הוא שכל, הרי רואים במוחש שבכדי שיומשך ויתגלה שכל חדש מכח המשכיל, צריך להיות תחילה ביטול מציאותו בכל חלקי השכל עד גם בחי' החכמה, והו"ע אישתומם כשעה חדא¹⁴, שענין ההשתוממות הוא ביטול שכלו, שבשעת מעשה אין מאיר במוחו גילוי אור שכל כלל, גם לא גילוי אור החכמה, ודוקא עי"ז נעשה הגילוי מכח המשכיל. והנה, כשם שהוא מלמטה למעלה, בהעלאת וביטול השכל לכח המשכיל, כן הוא גם בהמשכה מלמעלה למטה, בהמשכת השכל למדות, שצ"ל תחילה

14) דניאל ד, טז. שבת מז, א.

13) ראה תמורה לא, א. וראה תו"א ויקהל

פס, ג. ובכ"מ.

ביטול השכל, שזהו ההפסק דמיצר הגרון, שבשעה זו לא מאיר גילוי אור כלל. והיינו, דכשם שענין ההשתוממות הוא באופן שלא מאיר גילוי אור שכל כלל, שהרי הופעת השכל מכח המשכיל באה לאחרי ההשתוממות, וא"כ בשעת ההשתוממות הרי השכל הגלוי הוא בביטול, שלא מאיר גילוי אור כלל, כמו"כ הוא גם בענין מיצר הגרון שעל ידו ההמשכה מהמוחין למדות, שבשעה זו אין גילוי אור כלל, לא גילוי השכל, וגם לא גילוי המדות, שנעשה לאחרי הפסק המיצר דוקא. וזהו הטעם שבספרי הקבלה לא מצינו למיצר הגרון מקום מיוחד בענין הספירות, דתלת מוחין הם בהספירות דחב"ד, והגוף הו"ע המדות, חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא ת"ת גופא וכו'¹⁵, משא"כ מיצר הגרון אין לו מקום מיוחד, וטעם הדבר, לפי שאינו גילוי אור של איזה ספירה, אלא כל ענינו הוא רק ההפסק והביטול.

וכיון שבמקום המיצר אין גילוי אור כלל, הנה מצד המיצר יש נתינת מקום לפרעה אותיות הערף¹⁶, והיינו, שמצד העדר הגילוי אפשר להיות יניקה לחיצונים. והוא בדוגמת הגבורות שלמעלה, שמצד זה הנה גם שמים¹⁷ לא זכו בעיניו¹⁸, וכמו"כ הוא גם בענין הגבורות והצמצום למטה, שמצד העדר הגילוי שבמיצר הגרון אפשר להיות יניקה להיצה"ר שהוא השטן והוא מלאך המות¹⁹, ולכן בהכרח שתהי' יציאה מהמיצר, ויהי' גילוי אור המדות, ובפרט מדת האהבה, דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא²⁰, ולבא פליג לכל שייפיץ²¹, שמצד המדות יהי' חיות בקיום התומ"צ בפועל.

ג) אמנם עדיין צריך להבין מהו ההכרח בענין המדות דוקא, ולמה אינו מספיק השגת השכל בלבד. אך הענין הוא, שזהו לפי שתכלית הכל הוא המעשה בפועל, שהרי המעשה הוא העיקר²², ובכדי שקיום המצוות בפועל יהי' בחיות הרי זה ע"י התעוררות המדות דוקא, וכמו שנת"ל²³ שמצד הרגש המדות דוקא נעשה השמחה והחיות בקיום

15) תק"ז בהקדמה (יז, א).
 16) ראה ל"ת להאריז"ל ר"פ וישב ור"פ שמות. פע"ח הל' פסת. ובכ"מ.
 17) איוב טו, טו.
 18) חסר קצת (המו"ל).
 19) ב"ב טז, א.
 20) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א.
 21) לקו"ת שלח מב, ג. וראה קונטרס העבודה
 פ"א. פ"ג ואילך.
 21) ראה זהר ח"ג קסא, ב. תניא אגה"ק
 סל"א. לקו"ת שה"ש כט, ב ואילך. לא, א
 ואילך.
 22) אבות פ"א מי"ז.
 23) ד"ה החודש הזה לכם ספ"ד (לעיל ע' 194).

המצוות. והיינו, לפי שהמוחין הם בקרירות, ולכן הנה המעשה בפועל כפי שהוא מצד המוחין יהי' בהגבלה, ולכן בהכרח שתהי' התעוררות המדות דוקא, לפי שהמדות הם בהתרגשות והתפעלות, ועי"ז הנה גם המעשה בפועל לא יהי' בהגבלה. וכמו שאנו רואים במוחש ההכרח בהרגש המדות דוקא, שהרי אפשר להיות שגם מי שמשיג במוחו היטב ענין האלקות, שאין עוד מלבדו²⁴, ועיקר הכל הוא התומ"צ, וכל עניני העולם הם רק טפל בלבד לקיום התומ"צ, מ"מ, הרי אפשר שהנהגתו בפועל לא תהי' כן. והיינו, שכאשר עניני העולם ועניני התומ"צ באים בהתנגשות, אזי דוחה את המצוה בשביל עניני העולם, באמרו, שענין זה הוא רק הידור, ובענין זה אינו מחוייב, ועל ענין זה יש עוד זמן וכו', ומשום זה דוחה עניני התומ"צ בשביל עניני העולם, ולפעמים הרי הוא דוחה אותם לגמרי. והרי האמת היא שצריך להיות להיפך, דכיון שגם הוא בעצמו משיג במוחו שאין עוד מלבדו, הרי כאשר עניני העולם ועניני המצוות באים בהתנגשות, עליו לדחות את עניני העולם בשביל קיום המצוה, ובפועל הרי זה להיפך, שדוחה את המצוה, גם במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, בשביל עניני העולם. וכל זה הוא לפי שהשגת השכל היא בקרירות, ולכן אין זה פועל עליו כ"כ. ומשום זה הוא ההכרח לפעול בנפשו יציאת מצרים, והיינו, שתחילה יהי' צמצום אור השכל במיצר הגרון, ואח"כ תהי' היציאה מהמיצר, שיהי' התעוררות המדות שהם בהתרגשות והתפעלות, ואז דוקא תהי' גם הנהגתו בפועל כדבעי. וזהו גם מ"ש²⁵ וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים, היינו, שלא מספיקה רק הידיעה וההשגה איך שהוי' הוא האלקים כולא חד, אלא צ"ל ההשבה אל הלב דוקא, שזוהי עיקר הכוונה.

(ד) **והנה** כאשר ע"י היציאה ממצרים נעשה התעוררות המדות, שעיקרה הוא במדת האהבה כנ"ל, אזי יש בזה ב' מדריגות, יצי"מ ביום ויצי"מ בלילה. והענין בזה, דהנה כתיב²⁶ נפשי אויתך בלילה²⁷, שבחי' לילה היינו כאשר האהבה היא בבחי' נפשי אויתך, היינו, שאוהב את הקב"ה משום שאוהב חיי נפשו, שזהו ע"י ההתבוננות בענין כי הוא חייך²⁸, שעיקר החיות הוא האלקות, ועי"ז נעשה אצלו אהבה לאלקות. והנה, אהבה זו היא אהבה גדולה ביותר, דמאחר שמרגיש

27) ראה גם תניא פמ"ד. תו"א מג"א צט, ב. אוה"ת מטות ע' אישכח. 28) נצבים ל, כ.

24) ואתחנן ד, לה. 25) שם, לט. 26) ישעי' כו, ט.

שזהו כל חיותו, הרי זה כמו אהבת החיים שהיא אהבה גדולה ביותר, וכידוע שהתענוג בענין החיות הוא תענוג גדול ביותר עד שכל התענוגים הם כאין לגבי התענוג שבחיות. והגם שאין מרגישים את התענוג שבחיות, הרי זה לפי שתענוג תמידי אינו תענוג²⁹, אבל באמת הרי זה תענוג גדול ביותר, ולכן, כאשר בא איזה ענין של היפך החיות, אזי נרגש גדול התענוג שבחיות, שהוא למעלה מכל התענוגים, וכנראה במוחש שכאשר יאמרו לאדם שיתנו לו את כל התענוגים שבעולם באופן שלאחרי שיקבל את כל התענוגים ימיתו אותו, אזי לא ירצה בזה בשום אופן, ואדרבה, יותר על כל התענוגים, ויקבל על עצמו כל מיני צער ויסורים, ובלבד שיוכל לחיות, ונמצא, שהתענוג שבחיות הוא תענוג גדול ביותר. וכמו"כ הוא בעבודת הוי', שכאשר נרגש אצלו שהוא חיך, הרי הוא באהבה גדולה לאלקות. ומ"מ נקראת אהבה זו בשם לילה בלבד. דהנה, ההפרש בין לילה ויום הוא, שביום רואים כל דבר כפי שהוא לאמיתתו, משא"כ בלילה. וכן הוא גם ברוחניות, בענין האהבה, דכיון שהאהבה דנפשי אויטיך אינה מצד עצם האלקות, כי אם רק מה שנוגע לו, שהאלקות הוא חיי נפשו, לכן הרי זה נקרא בשם לילה. אך האהבה דבחי' יום היא באופן שמאיר אצלו עצם ענין האלקות, היינו, לא כפי שנוגע אליו, שאלקות הוא טוב לו, אלא שרוצה בעצם באלקות, וכמו שאמר רבינו הזקן נ"ע³⁰ מי לי בשמים ועמך לא חפצתי³¹, שאינו רוצה בג"ע התחתון ובג"ע העליון אלא רצונו הוא בהעצמות, איך וויל מער ניט אַז דיך אַליין. והיינו, שהאהבה דנפשי אויטיך היא באור הממכ"ע, שהוא חיות העולמות, ובפרטיות יותר כפי שהוא חיי נפשו. אמנם בחי' יום הוא למעלה מבחי' ממלא, ולמעלה גם מבחי' סובב, שהרי גם בחי' הסובב שייך לעולמות, אלא שהוא בדרך מקיף, אך האהבה דבחי' יום היא בהעצמות, וכמו"כ בנפש הוא מצד עצם הנשמה, שעצם הנשמה רוצה בהעצמות.

(ה) **והנה** סדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד, ומלמטה למעלה. ולכן הנה בתחילה צ"ל העבודה דבחי' לילה ואח"כ העבודה דבחי' יום, ובכללות היינו שבתחילה צ"ל העבודה דיתודא ותאה ואח"כ העבודה דיתודא עילאה. וכמו"כ הי' גם ביצי"מ, שתחילת הגאולה היתה בלילה ואח"כ הי' גמר הגאולה ביום³². ועד שמגיעים לבחי' שלמעלה מלילה

(31) תהלים עג, כה.

(29) ראה חתר שם טוב סק"א.

(32) בזכרון אחדים, שענין יום ביצי"מ הוא למעלה גם מיתוד"ע (המור"ל).

(30) סהמ"צ להצ"צ — שרש מצות התפלה פ"מ (דרמ"צ קלח, א). — נעתק ב"היום יום" יח כסלו.

ויום, שמצד בחי' זו הנה לילה כיום יאיר³³, והו"ע הגילוי דבחי' בכבודו ובעצמו. אמנם גם בתחילת הגאולה הי' כל תוקף הגאולה שהאיר בחי' בכבודו ובעצמו כנ"ל³⁴.

(34) חסר הביאור בענין זה (המו"2).

(33) תהלים קלט, יב.